МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра **Фінансового менеджменту та фондового ринку**
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності **072 Фінанси, банківська справа та страхування**
(шифр та найменування спеціальності)
за магістерською програмою професійного спрямування
Фінансовий та страховий менеджмент
(назва магістерської програми)

на тему: **«Фінансові кризи в Україні: чинники та шляхи виходу»**
(назва теми)

Виконавець:
студент **ЦЗВФН**
Жечева Олеся Іванівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Іоргачова Марія Іванівна _____
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ОДЕСА – 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми: однією з проблем, яка потребує невідкладного вирішення в умовах сучасної ринкової економіки, є нестабільність економічного розвитку. Враховуючи циклічний характер ринкової економіки, існує невід'ємний дисбаланс. Проте кризові піки є природним станом будь-якої економіки, але лише за умови моніторингу цих процесів урядами, що важливо не лише на національному, а й на глобальному рівні. Зокрема, економічна криза в Україні 2007-2010 років підтвердила необхідність розробки та впровадження ефективного інструментарію глобального антициклічного регулювання, перенесення частини повноважень національних урядів щодо регулювання підприємницької діяльності на глобальний рівень. Також актуальність даної теми дослідження зумовлена тим, що майже кожен лауреат Нобелівської премії, незалежно від сфери дослідження та наукового інтересу, так чи інакше підкреслював важливість моделювання та управління фінансово-економічними кризовими процесами.

Мета і завдання дослідження: аналіз фінансових криз, які мали місце в Україні, визначення сучасних методів їх прогнозування та виявлення ефективних механізмів їх запобігання.

Об'єкт дослідження: фінансові кризи та процес щодо виходу з них.

Предмет дослідження: теоретико-методичні засади фінансових криз та чинників впливу, а також практичні рекомендації щодо можливих шляхів виходу з криз, зокрема застосування сучасні методи прогнозування та запобігання фінансовим кризам.

Методи дослідження: комплекс спеціальних та загальнонаукових методів наукового пізнання: системний підхід, методи аналізу, комплексний аналіз релевантної інформації, синтезу, аналогій, статистичний та інші.

Інформаційна база дослідження: монографії, публікації у фахових виданнях, матеріалів всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій з питань визначення та класифікації фінансових криз, статистичних даних та досліджень, зокрема звітів про дослідження та публікацій Національного банку України, Мінфіну України, Державної служби статистики України, опубліковані в мережі Інтернет.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (64 найменувань) та 2-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 81 сторінку. Основний зміст викладено на 69 сторінках. Робота містить 12 таблиць, 12 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 1 тези: Роль місцевих бюджетів у фінансуванні повоєнного відновлення України // Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (м. Київ), 2023 р.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «***Теоретичні аспекти фінансових криз***» визначено поняття та класифікацію фінансових криз; виділено економічні та політичні чинники виникнення криз, а також проаналізовано теоретичні засади прогнозування фінансових криз.

У другому розділі ***«Вплив фінансових криз на економіку світу та України»*** вивчено циклічність і економічні кризи, а також їх взаємозв'язок; проаналізовано найбільші сучасні кризи та їх наслідки для української економіки; виконано аналіз фінансових показників приватно виробничо-будівельного підприємства «Барокко» та вплив COVID-19 на них.

У третьому розділі ***«Шляхи запобігання фінансових криз»*** розкрито антикризове управління будівельною галуззю; визначено шляхи запобігання та протидії фінансовим кризам

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

Криза – це багаторівнева економічна категорія та система поглядів на суб'єкти господарювання, що перебувають у стані розвитку. Для з'ясування сутності фінансових криз велике значення має класифікація фінансових криз. Методи визначення природи кризи можна розділити на такі категорії: Криза – це природний процес у важливих видах діяльності системи; Криза – це порушення рівноваги соціально-економічної системи; Криза стосується великої проблеми чи ситуації, яка може мати негативні наслідки. Під фінансовою кризою розуміється якісна зміна економічної системи, що призводить до дисбалансу, стагнації, зміни або руйнування розвитку окремих країн або всього світового ринку. Фінансові кризи мають такі характеристики, як джерело виникнення, тип кризи та стадія розвитку. Швидке розпізнавання цих ознак може призвести до правильного діагнозу фінансової неспроможності та розробки ефективних заходів відновлення. Визначення впливу та детермінант фінансової кризи є необхідною передумовою для правильного та своєчасного реагування на фінансову кризу.

Фінансова криза настільки складна, що навіть на нинішньому рівні науки майже неможливо створити універсальну теорію, яка пояснює, чому вона виникає, і показує можливі шляхи її уникнення та вжиття заходів на всіх її етапах. Причини та характер світової фінансової кризи загалом можна поділити на ендогенну (внутрішню) та екзогенну (зовнішню). Економічна та політична нестабільність, зниження національної конкурентоспроможності, корупція, економічна стагнація тощо призведуть до виникнення фінансових криз. Причина (ініціатор) будь-якої фінансової кризи через відповідні економічні механізми спровокує справжню кризу. Цей механізм являє собою причинно-наслідковий зв'язок між економічними змінними, які виникають одна за одною і зрештою призводять до кризи. Кожен патоген здебільшого включає певний економічний механізм. Результати світової фінансової кризи виявили всі вади існуючого регулювання фінансового ринку та світового фінансового порядку. Їх поява стимулювала фінансово-кредитні установи до пошуку нових форм роботи, реструктуризації цих установ, пошуку нових

платформ для переговорів між країнами, висування нових вимог до роботи рейтингових агентств і хедж-фондів, здійснення макропруденційного нагляду.

Як складне багатофакторне явище, економічна криза впливає на всі сторони суспільного життя. В останні роки дослідження та прогнозування процесу економічної кризи привертає все більше уваги. Оскільки наслідки фінансових криз часто негативні, вкрай важливо правильно керувати цим процесом. Вибір того чи іншого інструментарію для дослідження ймовірності кризових явищ в економіці ґрунтується на певному наборі обмежень і припущень залежно від цілей та умов проведення такого аналізу. Водночас, незважаючи на різноманіття методів і моделей діагностики кризових ситуацій, сучасний розвиток соціально-економічних відносин свідчить про нагальну потребу в пошуку нових, більш ефективних засобів аналізу криз В економічній теорії представлено безліч різних теорій, що пояснюють сутність економічних циклів і криз. І кожна нова криза додає до цих теорій дані для подальшого осмислення процесу економічної циклічності.

З розвитком процесу глобалізації та поглибленням економічної інтеграції сучасні кризи мають численні причини. Причини криз часто є перетином багатьох теорій різних економічних шкіл. Недосконалість багатьох теорій циклічного розвитку полягає в однобічності аргументації причин циклічного розвитку. Циклічна методологія повинна базуватися на положенні, що динаміка коливань виправдана силою саморозвитку самої системи.

Як важлива частина економічного розвитку людства, фінансова криза розвивалася та змінювалася в масштабах одночасно з розвитком світової економіки. Запобігання масштабним фінансовим потрясінням і швидке подолання їх негативних наслідків у разі глобальної фінансової кризи є особливо важливим для сучасної світової економіки. Криза 1825 р. визначена як перший прояв недосконалості сучасної фінансової системи. Вважається, що це перша міжнародна фінансова криза в історії. Загалом можна виділити щонайменше шістнадцять світових фінансових криз. У 2020 році настала нова глобальна криза. Найважливішим чинником фінансової кризи на даному етапі є епідемія, викликана вірусною інфекцією COVID-19. Україна не застрахована від наслідків світової фінансової кризи.

Майже весь період незалежності Україна перебувала в кризовому або посткризовому стані. Україна пережила принаймні чотири кризи за 32 роки, а зараз стикається з іншою. За таких соціально-економічних умов неможливо досягти належного рівня ефективності виробництва, отримати максимальний прибуток і посісти лідерство в умовах жорсткої конкуренції. Оскільки джерела швидкого докризового зростання вичерпано, єдиний шлях для України стати на шлях сталого розвитку – це рішучі, комплексні реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економіки. Досягнення стабільного економічного стану потребує розробки ефективних механізмів і методів підвищення ефективності виробництва, створення сприятливих інвестиційних умов, забезпечення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку.

Завдяки аналізу сучасної емпіричної літератури у сфері розробки систем індикаторів моніторингу фінансової кризи можна виділити три основні методи:

якісний аналіз, економетричні моделі та «сигнальний метод». Було встановлено, що МВФ розробив низку баз даних, на основі аналізу яких можна визначити фінансову нестабільність, зокрема: статистику зовнішнього боргу; спеціальний стандарт розподілу даних (SDDS); індикатори фінансової стабільності (FSI). Основними макроекономічними показниками для визначення фінансової кризи є: платіжний баланс, обмінні курси (значні коливання), індекс інфляції (зростання процентних ставок), динаміка реального ВВП (процентні ставки падають), зовнішній борг у відношенні до ВВП (збільшення), рівень бюджетного дефіциту (зростання)), національні міжнародні резерви (спад). Наша економетрична модель робить наступні висновки: на кожний 1% збільшення зовнішнього боргу ВВП зросте на 0,56%; якщо чистий експорт зросте на 1%, ВВП зросте на 0,2%; якщо рівень безробіття зросте на 1%, ВВП зросте зменшиться на 1,3%.

У 2022 році економіка України зазнала колапсу через повномасштабну війну, найстрашнішу в історії України. Однак через високу адаптивність підприємств і домогосподарств, а також стійкість енергетичних систем все пішло не так, як очікувалося на початку вторгнення. З огляду на це та очікуване збільшення міжнародної допомоги, центральний банк підвищив прогноз зростання ВВП на 2023 рік з незначних 0,3% до 2,0%. Серйозних відключень електроенергії в майбутньому не очікується, але можуть виникнути локалізовані та локальні перебої електроенергії через ремонтні роботи у другій половині року. Проте ризики безпеки все ще залишаються високими, що стримує інвестиції та довіру споживачів, що перешкоджатиме швидшому відновленню економіки. Логістичні обмеження на експорт і повільне повернення вимушених мігрантів з-за кордону також перешкоджатимуть відновленню економіки. У 2024 і 2025 роках очікується, що економічне зростання прискориться до 4-6%, головним чином через припущення, що ризики для безпеки знизяться з початку наступного року, а фіскальна політика залишиться м’якою. Досягнення економічного стабільного стану потребує розробки ефективних механізмів і методів підвищення ефективності виробництва та забезпечення конкурентоспроможності продукції на світовому ринку.

Антикризове регулювання національної економіки – це процес цілеспрямованого впливу органів державного управління, запобігання та мінімізації негативних наслідків кризових явищ для забезпечення сталого економічного розвитку. Розробляючи механізми антикризового регулювання, необхідно враховувати основні цілі, функції та засоби національного регулювання.

За умов кризи на будівельному ринку, таких як війна або пандемія, у більшості випадків, враховуючи коригування стратегічного плану, організація може змінити частину позиціонування бізнесу на допоміжну роботу будівельного напрямку та звернутися до співпраці з новою компанією для досягнення мети. Тому основною метою організації, що працює в кризовому стані, має бути адаптація до пошуку співпраці з новими партнерами, незалежно від їх приналежності до зовнішнього чи внутрішнього бізнес-середовища.